

Roma gyerekek szegregációja a közoktatásban

Kertesi Gábor
MTA Közgazdaság-tudományi Intézet

2018. május

Motiváció

Miért érdekel bennünket ez a kérdés?

■ Egyenlőségi, szolidaritási megfontolások

➤ roma kisebbség szegénysége: nagy lemaradások

- népesség 7%-a, 1-8. évfolyamra járó gyerekek 12-13%-a
- 8. évf: tesztek, olvasás, matek (15 évesen): 1 σ -egységnyi (szegr-hatás: 6-27%)
- középiskola elvégzése (21 évesen): 40 %-pontnyi (szegr-hatás: 5-17%)
- egyetemi továbbtanulás (21 évesen): 30 %-pontnyi
- állandó munka esélye (25-39 évesen): 44 %-pontnyi

➤ ált. iskolai szegregáció szerepet játszik ebben (ld.szegr-hatás)

■ Hatékonysági megfontolások

➤ a szegregáció csökkentésével csökkenthetők ezek a lemaradások

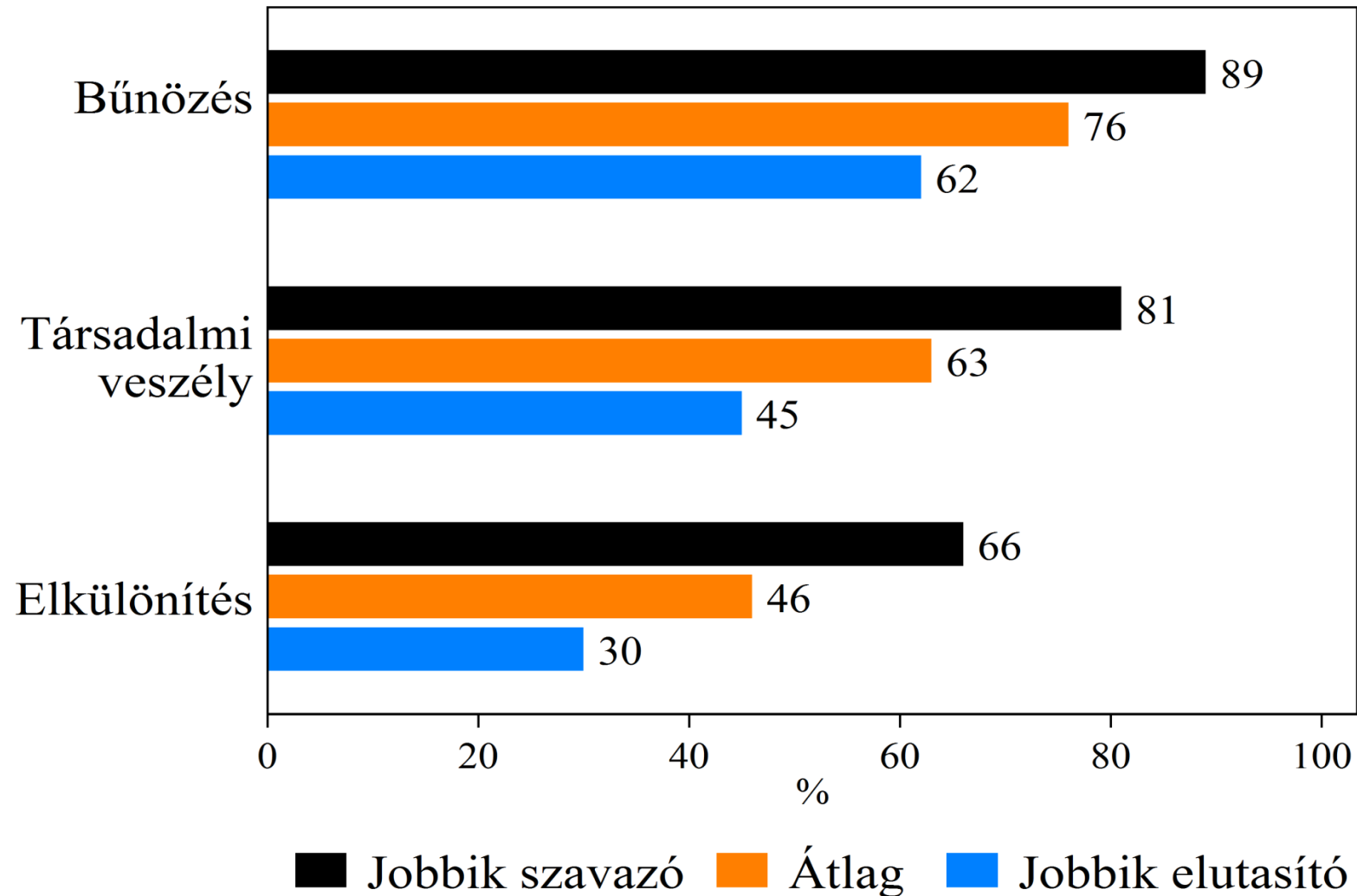
- privát hasznok
- társadalmi hasznok: ktgv-i megtakarítás + externális hatások
- Kertesi-Kézdi (2006): érettségi versus szakiskola – milliós ktgv-i megtakarítás jelenértéken az életpályára számolva

Miért érdekel bennünket ez a kérdés? (folyt.)

- Társadalmi befogadás, társadalmi kohézió
  - A többség részéről széles körű elutasítás (köv. slide!)
    - 18 éves középiskolás nem roma tanulók attitűdjei (orsz. repr.)
    - „A bűnözési hajlam a cigányok vérében van.”
    - „A cigány lakosság növekedése veszélyezteti a társadalom biztonságát.”
    - „ A cigányokat el kell különíteni a társadalom többi részétől, mivel képtelenek az együttélésre.”
  - Az elkülönülésnek része van ebben
    - iskolai / osztálytermi közeg: tartós közösség
    - leginkább itt formálhatók ezek az attitűdök
    - a kontaktus (személyes tapasztalat) nélkül nehéz
    - szükséges, de nem elégséges feltétel
  - Romák számára: hátrányok forrása a felnőtt életben
  - Veszteség a társadalom számára: hozzájárul a politikai közösség széttöredezettségéhez

Romákkal szembeni előítélet

18 éves *nem roma* fiatalok válaszai: inkább vagy teljesen egyetért (4 fokozatú skála), Tárki ÉPF, 4. hullám (2009), N=kb. 6600 fő

A szegregáció mérése, mértéke és időbeli változása Magyarországon

Az iskolai szegregáció mértéke az ezredforduló után (2006)

Adatforrás: ÉPF–OKM kapcsolt adatok (2006): ÉPF 1.hullám

➤ OKM, 2006-2016

- iskolai telephelyszintű roma adat, 1-8. évf., igazgató becslése, minden iskolára, minden évre
- iskola = elkülönült iskolai telephely (tagintézmény)

➤ Tárki ÉPF, 2006-2012 (NLSY-t követi)

- 10 ezer (2006. májusában 8-dikos) fiatal követése, 6 tanéven keresztül
- roma: anya vagy apa; két nemzetiségi kérdés; többször kérdezve
- retrospektív kérdés 8. évf. osztály összetételére, 2005/6-os tanévre

➤ Kapcsolt adatokból

- iskola és osztály szintű elkülönülés, az ország egészére számítva

Az iskolai szegregáció mértéke az ezredforduló után (2006), folyt.

Egy átlagos ... diák olyan osztályba jár,	ahol a roma tanulók aránya az			
	osztályban (%)		iskolában (%)	
	átlag	szórás	átlag	szórás
nem roma	8	14	8	13
roma	33	28	31	26

➤ A 8. évf.-os nem roma tanulók

- 70 %-ának nincs egyetlen roma osztálytársa sem,
- 56 %-ának pedig nincs egyetlen évfolyamtársa sem.

A szegregáció mérése

■ Kitettségi index

- pl. ENR_j (**E**xposure of **N**on-roma to **R**oma) a j-edik körzetben
- annak valószínűsége, hogy a j-edik körzet iskoláiba járó nem roma diákok véletlenszerűen találkozhatnak az oda járó roma diákokkal

$$ENR_j = \sum_{i=1}^{I_j} r_{ij} \frac{N_{ij} - R_{ij}}{N_j - R_j} \quad 0 \leq ENR_j \leq r_j$$

- analóg módon: ERN_j ($0 \leq ERN_j \leq 1 - r_j$).

$$ERN_j = [(1 - r_j) / r_j] \cdot ENR_j$$

- értéke függ a csoportok körzetbeli részarányától

A szegregáció mérése (foly.)

■ Szegregációs index

- standardizálással kiküszöböli ezt a problémát
- a véletlenszerű kontaktusok hány százaléka hiúsul meg azért, mert a roma tanulók körzeten belüli eloszlása eltér az adott körzetre jellemző átlagos aránytól

$$S_j = \frac{r_j - ENR_j}{r_j} = \frac{(1 - r_j) - ERN_j}{1 - r_j}$$

$$0 \leq S_j \leq 1$$

Szegregáció különböző iskolaválasztási rendszerekben

■ Körzet szerinti kötött beiskolázás

- kötelező iskolakörzetek
- iskolai szegregáció leképezi az iskolakörzetek közti lakóhelyi szegregációt
- A körzeti beiskolázás logikáját megbontja
  - lakóhelyváltoztatás (iskolaválasztás szempontja is lényeges)
  - magániskola: privát ktg.
  - egyházi iskola
    - USA: privát ktg.
    - Magyarország, Flandria stb.: állami finanszírozás
    - Anglia, Franciaország: vegyes rendszer

Szegregáció különböző iskolaválasztási rezsimekben, folyt.

▪ Szabad iskolaválasztás: ingázási körzetek

- korlát: közlekedési elérhetőség, költségek (idő, pénz, információ)
- ingázási körzet: legkisebb földrajzi egység, amelyen belül az iskolák elérhetőek. Iskolapiac
- körzetek lehatárolása
  - ingázási kapcsolatok alapján viszonylag zárt földrajzi egységek
  - OKM 2008, 2009, 2010., 6. évf. tanulók (kb. 300 ezer fő) megfigyelt ingázási viselkedése alapján
  - települések klasztereződő ingázási kapcsolatok (BFS gráfelm. algoritmus)
  - az ország egésze: kb ezer ingázási körzet (20%: 2 vagy több iskola)
  - *Iskolák közti* szegregáció: csak ha van iskolaválaszték
  - a nyers szegregációs indexekből ki kell szűrni a földrajzi különbségek (lakóhelyi elkülönülés) hatását

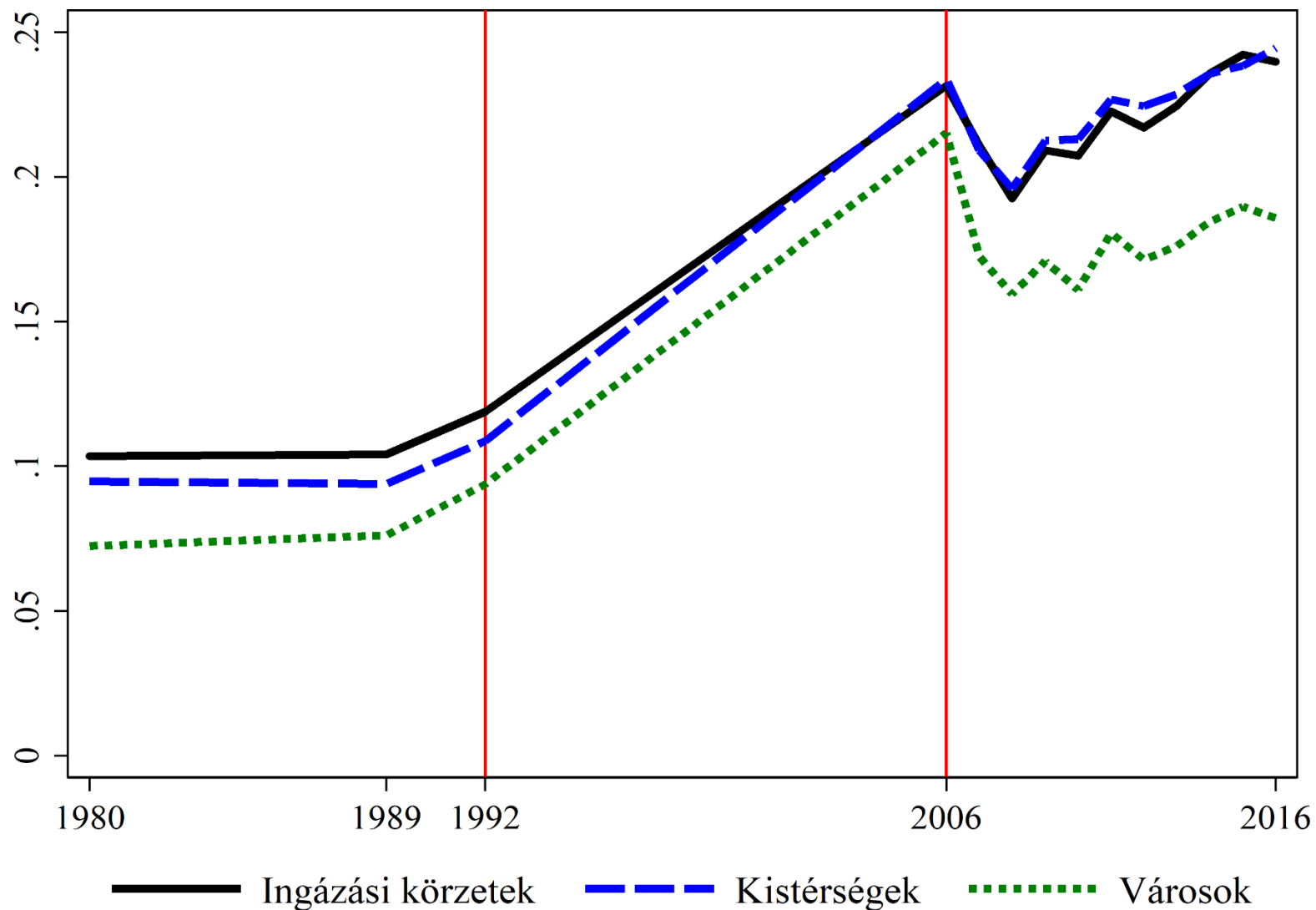
Egy dekompozíciós eljárás

- **Osztályok közti szegregációs indexek becslése**
  - osztály-szint a releváns: tanulási és kapcsolati közeg
  - az egész országot egyetlen osztatlan egységnek tekintjük
  - az osztályok roma%-át tekintve, különböző feltételezések mellett:
    - **országos szinten** egyenletes az eloszlás
    - **ingázási körzetek között** van heterogenitás, de azokon belül egyenletes az eloszlás
    - **iskolák között** van heterogenitás, de azokon belül egyenletes az eloszlás
    - **osztályok között** van heterogenitás
  - additív komponensek; **minden szint az előző szintek hatását kumulálva tartalmazza**
  - adatok: ÉPF-OKM kapcsolt adatok, 2006, 8. évf.

Egy dekompozíciós eljárás (folyt.)

	S	Δ		Δ	
Minden iskolai osztály összetétele azonos az országos átlaggal	0.00	-	-	-	-
Ingázási körzetek között van heterogenitás (körzeteken belül nincs)	0.13	0.13	37%	-	-
Iskolák között van heterogenitás (iskolákon belül nincs)	0.30	0.17	49%	0.17	77%
Osztályok között van heterogenitás	0.35	0.05	14%	0.05	23%
Összesen	-	0.35	100%	0.22	100%

Iskolák közötti szegregációs index időbeli alakulása 1980 és 2016 között Magyarországon (1-8. évfolyamos roma, ill. nem roma tanulók)

Szegregációs index: a véletlenszerű kontaktusok hány százaléka hiúsul meg azért, mert a roma tanulók iskolák közötti eloszlása eltér az adott ingázási körzetre átlagosan jellemző roma-aránytól.

Tanulólétszámmal súlyozott országos átlagok. Ingázási körzet: 2 vagy annál több iskola.

Nemzetközi összehasonlítás

Magyarország*, 2008-2010 (nem roma / roma), átl.= 0.19 - 0.20		Egyesült Államok**, 1994 (fehér /nem fehér)	
Kecskemét, Debrecen / Budapest	.23 /.24		
Szolnok, Kaposvár / Salgótarján, Tatabánya	.26 /.28	San Diego	.28
Veszprém, Miskolc	.31,.32	Phoenix, Minneapolis	.31
		Los Angeles	.33
Eger	.36		
Kazincbarcika, Sajószentpéter	.41, .43	Washington	.40
Tiszavasvári	.47	New York, Boston	.45, .46
Ózd	.55	Baltimore, Chicago	.55, .57
Edelény, Törökszentmiklós	.60, .61		
		Detroit	.71

* Magyarország: nagyobb ingázási körzetek, OKM, 3 év átlaga, N > 1000,

** USA: nagyvárosi övezetek állami iskolái, Clotfelter (1999): 494

Nemzetközi összehasonlítás

	H, 2009 ^a	USA, 1994 ^b
	Függő: $S_{R/NR}$	Függő: $S_{W/NW}$
log(N)	.036**	.074*
log(Z)	.001	-.041*
Roma%	.79**	-
Black%	-	.67**
konstans	-.21	-.26
Esetszám	112	331
R ²	.36	.59

* szig. 5%, ** szig. 1%

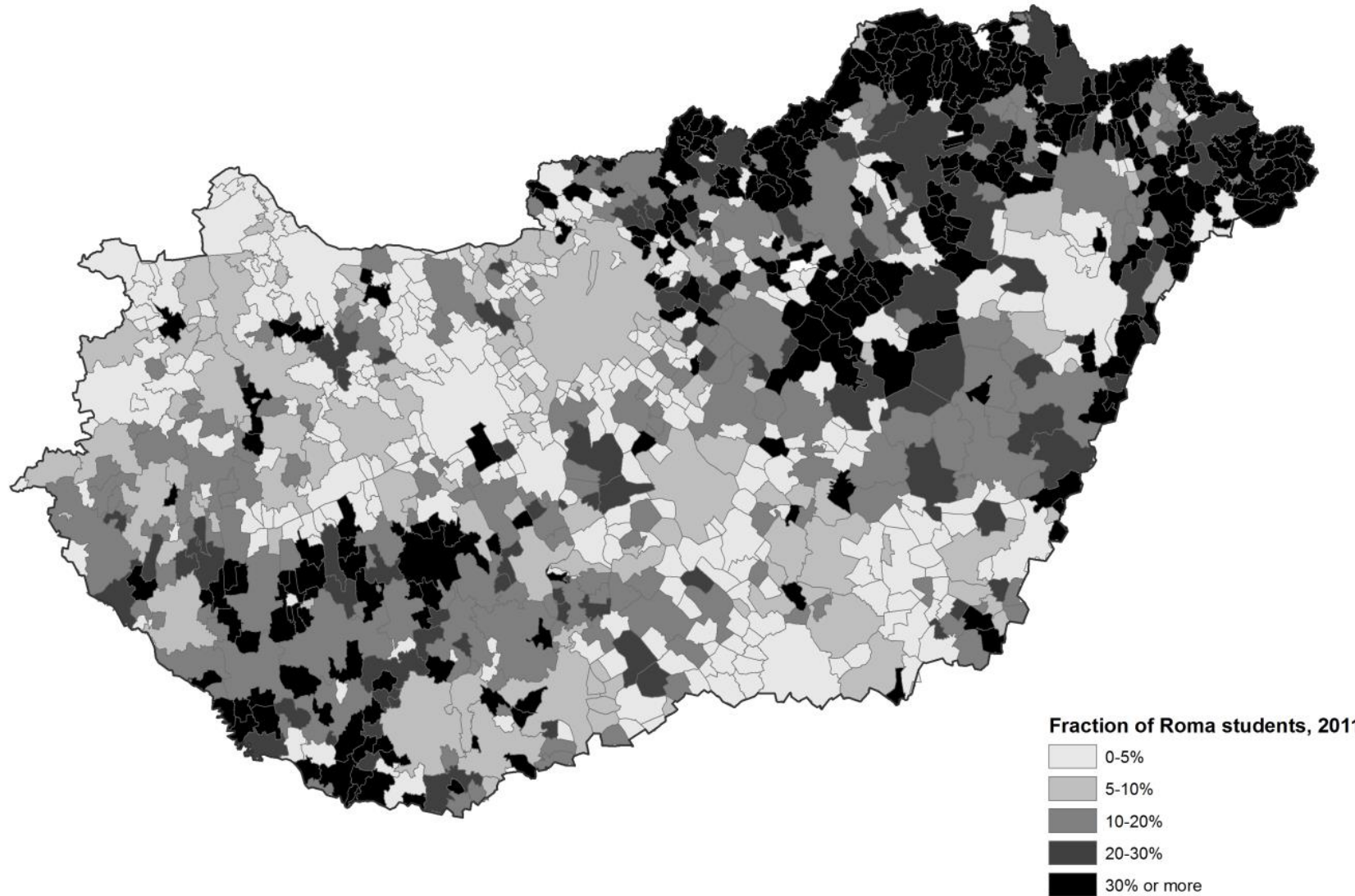
^a ingázási körzetek (min1000 tanuló), ^b nagyvárosi övezetek. Clotfelter (1999):501

N = tanulói összlétszám, Z = iskolák átl.létsz. (H), isk.körzetek átl. létsz. (USA)

Kontrollok, H: régiók, USA: spanyolajkúak%, egyéb-kisebbség%, régiók

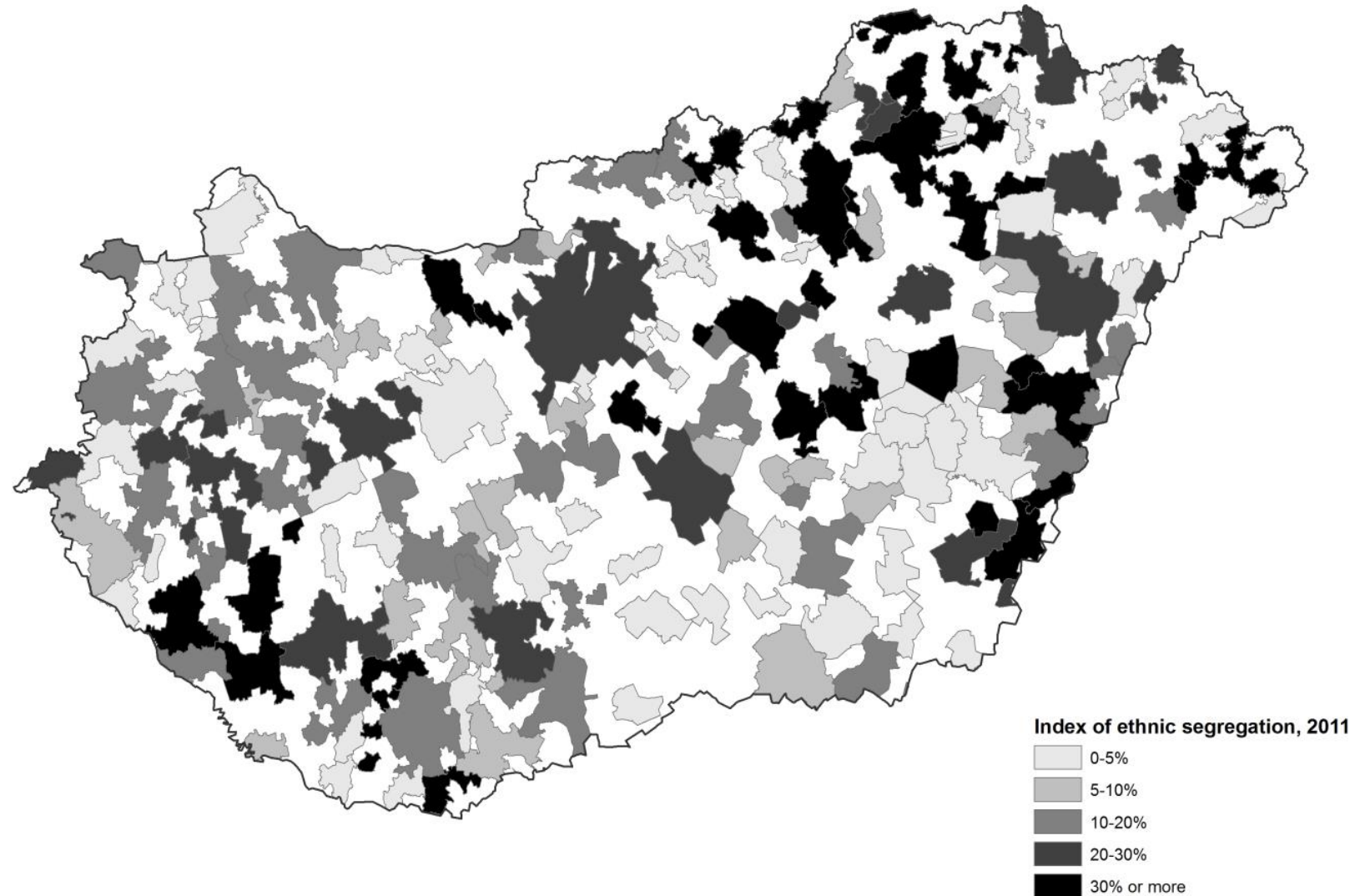
Az egyenletek a területi egységek létszámának gyökével súlyozva.

A roma tanulók részaránya Magyarország iskolai ingázási körzeteiben (N=1055), 1-8. évf, (OKM 2011)

Iskolák közötti szegregáció Magyarország nagyobb* isk. ingázási körzeteiben, 1-8.évf, (OKM 2011)

* Körzeten belül min. 2 iskola

Szint- és változásregressziók (1980-2011)

	Függő: S			Függő: ΔS	
	1980	1989	2011	1989-2011	
$\log(I)$	.02*	.02**	.06**	$\Delta\log(I)$	.17**
$\log(Z)$	-.02	-.01	-.02	$\Delta\log(Z)$	-.06
Roma%	.44**	.46**	.66**	$\Delta\text{Roma}\%$	.56**
konst.	.14	.06	.08	konst.	.11**
N	175	175	175	N	175
R ²	.12	.19	.30	R ²	.19

N = 175 ingázási körzet, ahol az iskolák száma ≥ 2

S = iskolák közötti szegregációs index

I = iskolák száma

Z = iskolák átlagos mérete, tanulószámban

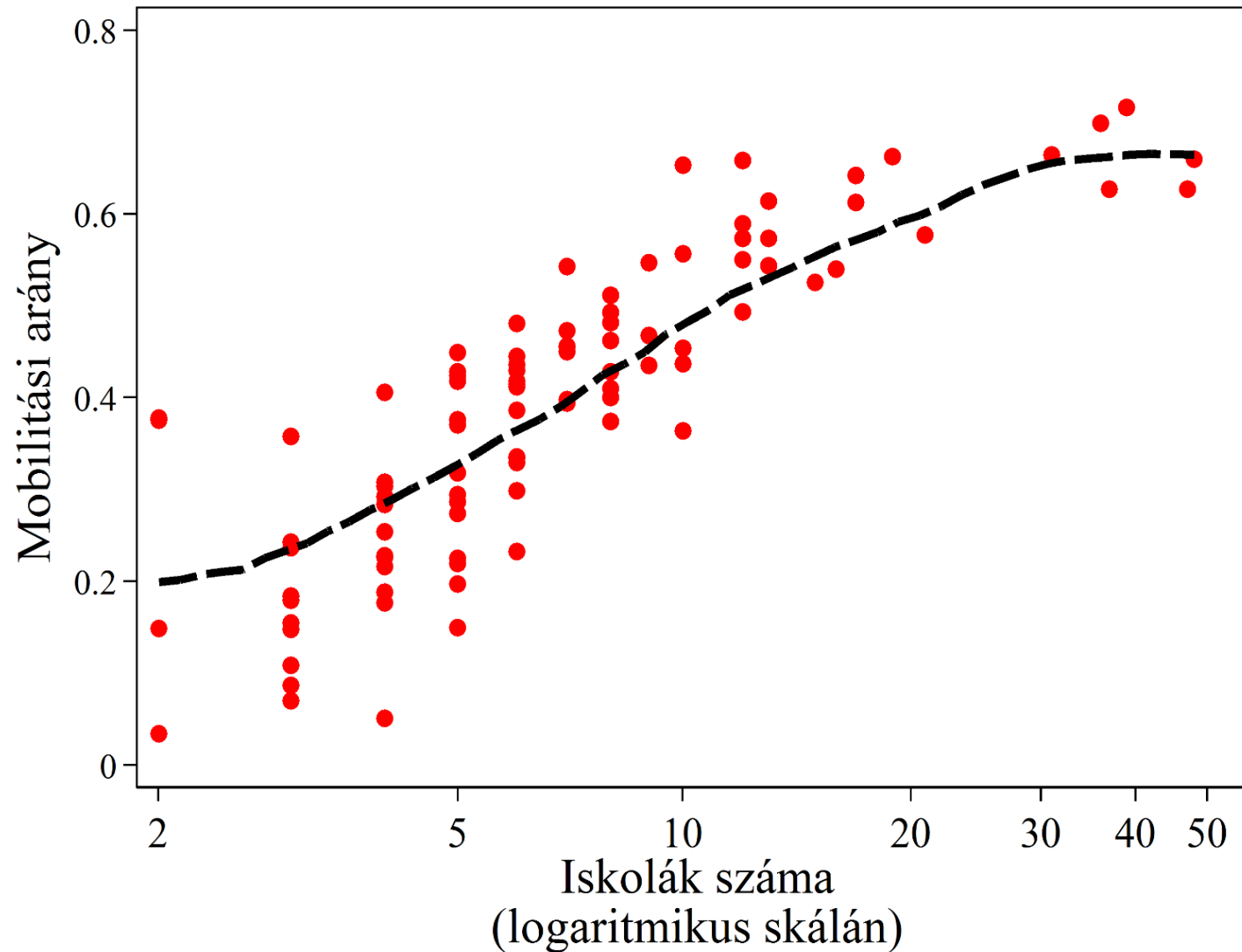
Roma_x = roma tanulók részaránya

* szig. 5%

** szig. 1%

Iskolaválasztási célú mobilitás és az iskolapiac mérete

Mobilitási arány = érettségizett és diplomás anyák gyerekei közül a nem a saját iskolakörzetükbe járók aránya

A szabad iskolaválasztás rendszere, működés közben

A szabad iskolaválasztás rendszere Magyarországon

- Állami általános iskolák, 1-8. évfolyamosok túlnyomó többsége
  - lakóhely szerinti beosztás körzeti iskolákba, területi ellátási kötelezettség
  - a körzeti iskola nem tagadhatja meg a felvételt a körzeti gyerekektől
  - tanulók jelentkezhetnek körzeten kívüli iskolákba is
  - a körzeten kívülről átvett tanuló „viszi magával” az oktatási célú állami támogatást
  - a körzeten kívüli gyerekeket elutasíthatja az iskolák
    - Csak helyhiányra hivatkozhatnak, felvételi vizsgát nem folytathatnak
  - **Ha a körzetek kívüli jelentkezők száma > férőhelyek száma?**
    - **Jelentkezési sorrend? Nem. Sorsolás? Nem.**
    - **Előnyt élveznek a hátrányos helyzetű diákok? Nem.**
    - **Szabályok? - Az iskolaigazgató döntésén múlik (nem kell indokolnia)**
    - **Nincs semmilyen transzparencia**

A szabad iskolaválasztás rendszere Magyarországon, folyt.

➤ 6 és 8 osztályos állami gimnáziumok

- extra csatorna a „tehetséges” diákok számára: egyetemi felkészítés
- a felvett tanuló „viszi magával” az az oktatási célú állami támogatást
- **felvételi szabályok**
  - országosan standardizált írásbeli felvételi vizsga kötelező
  - megelőző érdemjegyek, szóbeli vizsga is szempont lehet

➤ Egyházi iskolák

- a felvett tanuló „viszi magával” az az oktatási célú állami támogatást
- **extra állami támogatás; a két forrás együtt 3-szorosa az államnak**
- **nem tartozik a KLIK felügyelete alá: szabad költség- és emberierőforrás-gazdálkodás**
- **nincs beiskolázási körzete, nincs területi ellátási kötelezettsége**
- **felvételi szabályok (iskolaigazgató szuverén döntése)**
  - elbeszélgetés a szülőkkel, lelkeszi ajánlás, rendszeres templomba járás stb.
  - 6, 8 oszt. gimnázium: országos felvételi is

A magyarországi szabad iskolaválasztás rendszerének működése

➤ Erős társadalmi szelektivitás az iskolaválasztásban

- Diplomás anyák: gyerekei 50%-a nem a saját körzeti iskolájában tanul
- 0-8 + szakiskolai végzettségű anyák gyermekeinél (a társadalom alsó fele): ez az arány 20%. Nyers diff: 30%.
  - nem az összetételhatás a döntő, lakóhelyi FE mellett is 20% a diff.
  - az „elit” iskolák a magasabb státusú, könnyen tanítható diákok felvételében érdekeltek
  - **a felvételi eljárás szabályozatlansága** kedvez ennek
  - a magasabb státusú szülők az iskolák korábbi tanulói összetételét használják proxyként az iskolaminőség mérésére
  - **alacsony státusú diákok kevésbé tudnak élni a szabad iskolaválasztás előnyeivel**
    - ingázás költségei, információhiány, készületlenség
    - későbbi egyetemi tanulmányok anticipálható likviditási korlátai

➤ Következmény: polarizált iskolarendszer, szegregáció

A magyarországi szabad iskolaválasztás rendszerének működése

➤ A szegregált iskolarendszer következményei

- nehezebben tanítható gyerekek a körzeti iskolákban sűrűsödnek
  - nehezebben tanítható osztályok keletkeznek, nehezebb pedagógiai feladat
  - jó alternatív lehetőséggel rendelkező tanárok elkerülik ezeket a munkahelyeket
  - kevés a motiváló, inspiráló osztálytárs, akitől szintén lehetne tanulni
- kevesebb és rosszabb minőségű erőforrás jut a legrászorultabbaknak
- tipikus következmény: alacsony pedagógiai hozzáadott érték

➤ Nehezen megfigyelhető ez a mechanizmus egyensúlyi helyzetben

- Pl. az egyensúly megbomlására: Charlotte-Mecklenburgi (NC) isk.körz.
  - lakóhelyi szegregáció, buszoztatás, isk. integráció: 1971-2001
  - 2002: legfelsőbb bírósági döntés: a deszegregációs programot leállítják
  - Jackson, JOLE 2009: visszaállt az 1971 előtti szegregált iskolarendszer
=> a fenti következmények, változásokként jól mérhetők.

Szabályozatlan iskolaválasztási rendszerek: Flandria példája

- OECD Equity and Quality in Education, 2012: 65
  - „If not well designed, school choice programmes can increase segregation and inequalities”
- Flandria példája (Musset 2012: 22)
  - 2002 előtti rendszer: iskolák közti különbségek nagyok
    - nem volt szabályozva az iskolák felvételi eljárása,
    - felvételi eljárás nélkülözötte a transzparenciát
    - hátrányos helyzetűek semmilyen előnyt nem élveztek,
    - bonyolult előjelentkezési szabályok (a tanultabbaknak kedveztek)
  - 2002-től változások
    - transzparencia: minden egyes felvételi döntés nyilvános
    - világos szabályok: hátrányos helyzetűek előnyben
    - 2008-tól: földrajzi kritériumok is részei a preferenciális szabályoknak
    - bonyolult előjelentkezési szabályokat megszüntették

Szabályozatlan iskolaválasztási rendszerek: Chile példája

➤ 1981-2007

- egységes oktatási voucher-rendszer bevezetése 1981-ben
- 3 fajta iskola: állami-voucher, magán-voucher, magán-tandíj (2007:50,40,10)
- állami-voucher iskola köteles minden jelentkezőt felvenni
- magán-voucher nem köteles bárkit felvenni
- gyakorlatilag ugyanaz, mint a mai magyar rendszer, csak a voucher explicit
- nagy egyenlőtlenségek, közepes, gyenge átlagteljesítmények

➤ 2008-tól változások

- egységes voucher-rendszerről áttérés a szabályozott kiegyenlítő voucher-rendszerre
  - hátrányos helyzetűek 50%-kal magasabb értékű utalványt kapnak
  - SEP - Preferenciális Iskolatámogatási Törvény elfogadása, részvétel a SEP-ben önkéntes az iskolák részéről
  - SEP hatálya alá eső, HH iskolák is plusz támogatást kapnak az államtól
  - SEP hatálya alá eső HH iskolák nem felvételiztethetnek, „szülői elbeszélgetés” is tilos
  - SEP hatálya alá eső HH iskolák külön elszámoltatási rendszer részei lettek
- Murnane et al, NBER 2017: jelentős teljesítményjavulás

Merre haladt Magyarország az elmúlt évtizedben?

- Iskolák államosítása; tankerületi rendszer
- Egyházi iskolák térhódítása
  - Az iskolai szegregációra gyakorolt következmények

Az iskolák államosítása (2011); tankerületi rendszer

- Hogyan kezeli a 2011 utáni rendszer a szelektív ingázás problémáját?
  - falusi iskolakörzetek (a diákok 25-30 %-át érintő) napi iskolai ingázás a közeli városok iskoláiba
  - a falusi iskolákban bent ragadó tanulók: szegény, iskolázatlan szülők gyermekei; duális iskolarendszer, tanárszelekció
  - Ennek kezelésére helyi stratégiai gondolkodásra, önálló helyi iskolapolitikára lenne szükség.
- 2011 előtt és 2011 után sincs meg ehhez a megfelelő hatáskörökkel rendelkező szereplő (kivétel: városok, de: 2015-től már azok se)
  - 2011 előtt: elkülönülő önkormányzatok nem illetékesek egymás ügyeiben
  - 2011 utáni tankerületek **elvileg alkalmasak lennének** erre a szerepre, de
    - **megfelelő hatáskörök és érdekeltség híján nem képesek rá: béna kacsa**
  - **törvényi szabályozás nem vesz tudomást a problémáról**

Mit tehetnének a tankerületek? És mik a hatásköreik?

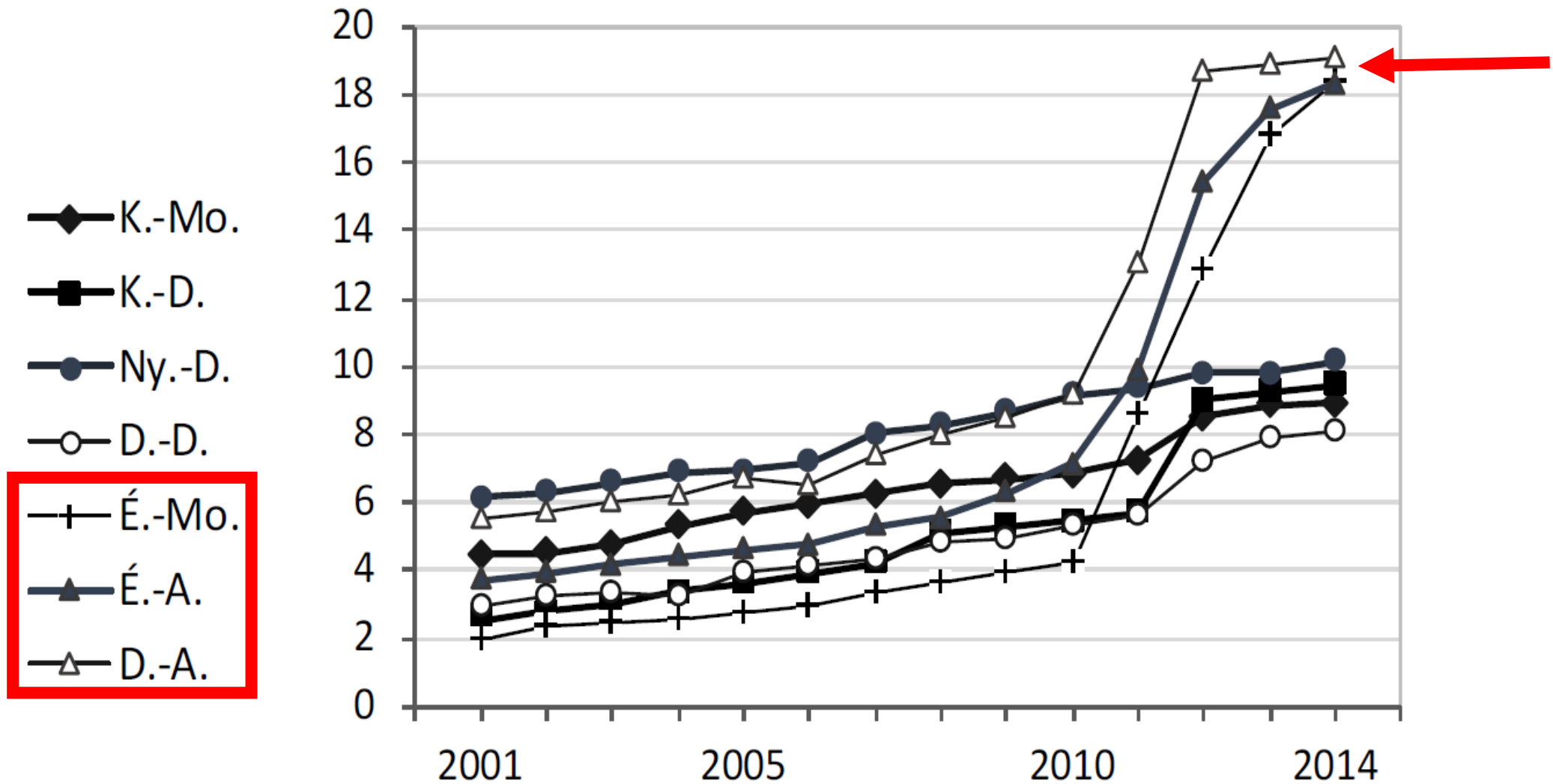
Feladat	Potenciális eszközök	Tankerület hatáskörei
Tartósan alulteljesítő iskolák kezelése	<ul style="list-style-type: none"> • intézkedési terv, átszervezés • extra erőforrások biztosítása • új igazgató kinevezés • iskola beolvasztása, megszüntetése	Egyikben sem dönthet, KLIK dönt
Szaktanárhiány kezelése	<ul style="list-style-type: none"> • Átirányítás (kontraproduktív: pályaelhagyás) • Ösztönző bér	Nem alkalmazhat ösztönző bért
Szegregáció kezelése	<ul style="list-style-type: none"> • helyi iskolarendszer átszervezése • információ, közlekedési támogatás, felkészítő tanfolyamok HH-diákoknak • kötelező kvóták előírása elit iskolák számára (egyházi iskolák számára is)	Nincs ezekre se felhatalmazása, se érdekeltsége, se pénzügyi forrása

Az egyházi iskolák térhódítása 2010 óta

- Miért befolyásolhatja ez az iskolák közti szegregáció mértékét?
  - Olyan szereplő, amelyre nem vonatkoznak az állami iskolákra érvényes szigorú felvételi szabályok
    - nincs területi ellátási kötelezettsége
    - saját szempontjai szerint szűrheti meg a diákjait
  - Előnyt élvez a szűkös oktatási erőforrásokért folyó versenyben
    - egy tanulóra jutó állami költségvetési támogatása többszöröse az állami iskoláéknak: képes elszívni a szűkös helyi erőforrásokat (jó tanárokat)
    - mentességet élvez a centralizált oktatási rendszer központosított
      - létszám- és bérigazgatási, ill. eszközbeszerzési szabályai alól
      - szabadon vehet fel, bocsáthat el dolgozókat
      - megszabhat a tanári bértáblától eltérő béreket:
      - nagy autonómiával határozhatja meg saját tantervét
      - mindez az állami iskoláknak tilos
  - Vonzó célpont az állami iskolarendszertől menekülő középosztály gyermekeinek

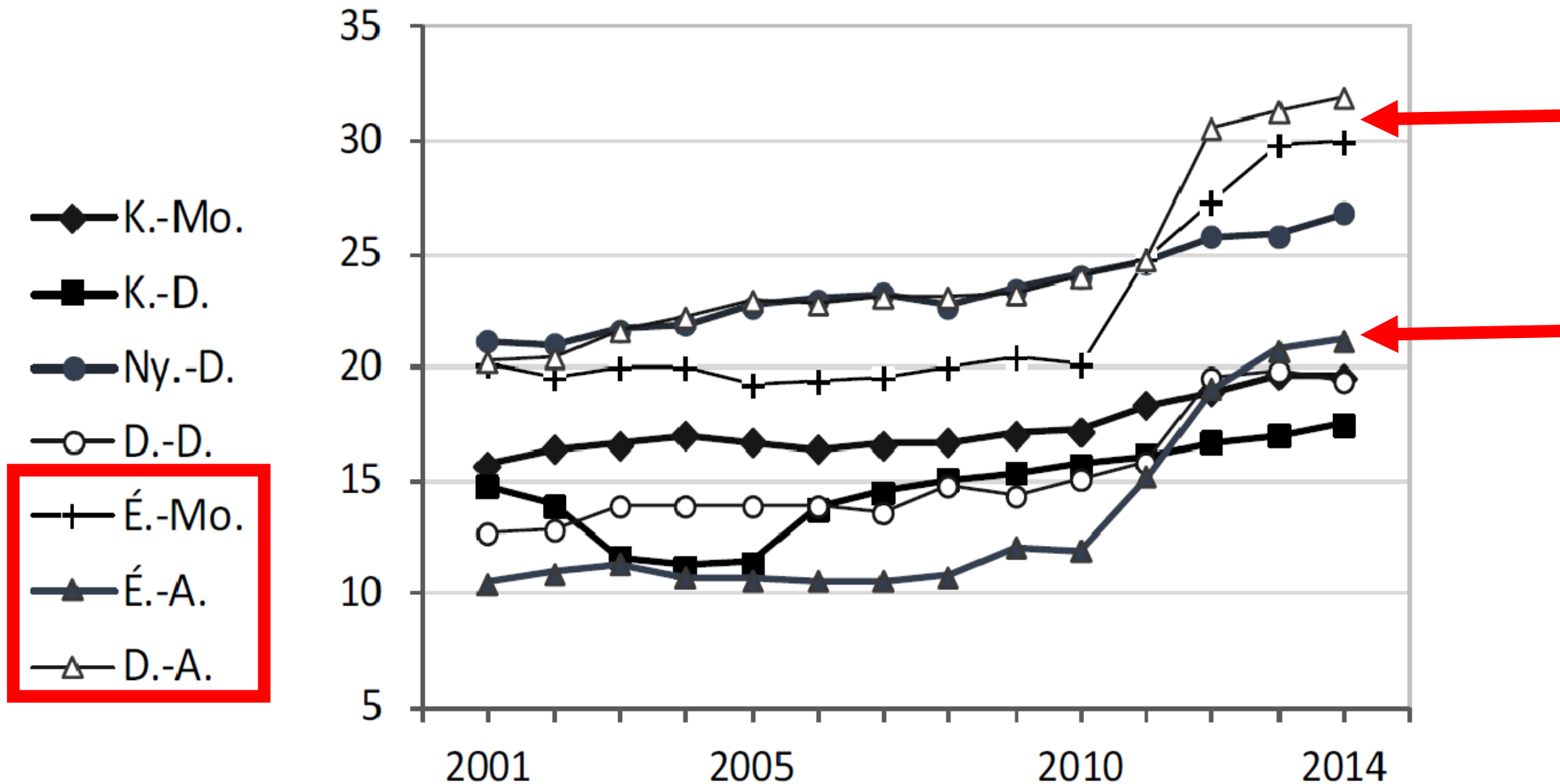

Egyházi általános iskolákban tanuló diákok részaránya az általános iskolákba járó tanulókon belül az egyes régiókban

Forrás: Hermann és Varga, TRIP2016, 318

Egyházi gimnáziumokban tanuló diákok részaránya a gimnáziumokba járó tanulókon belül az egyes régiókban

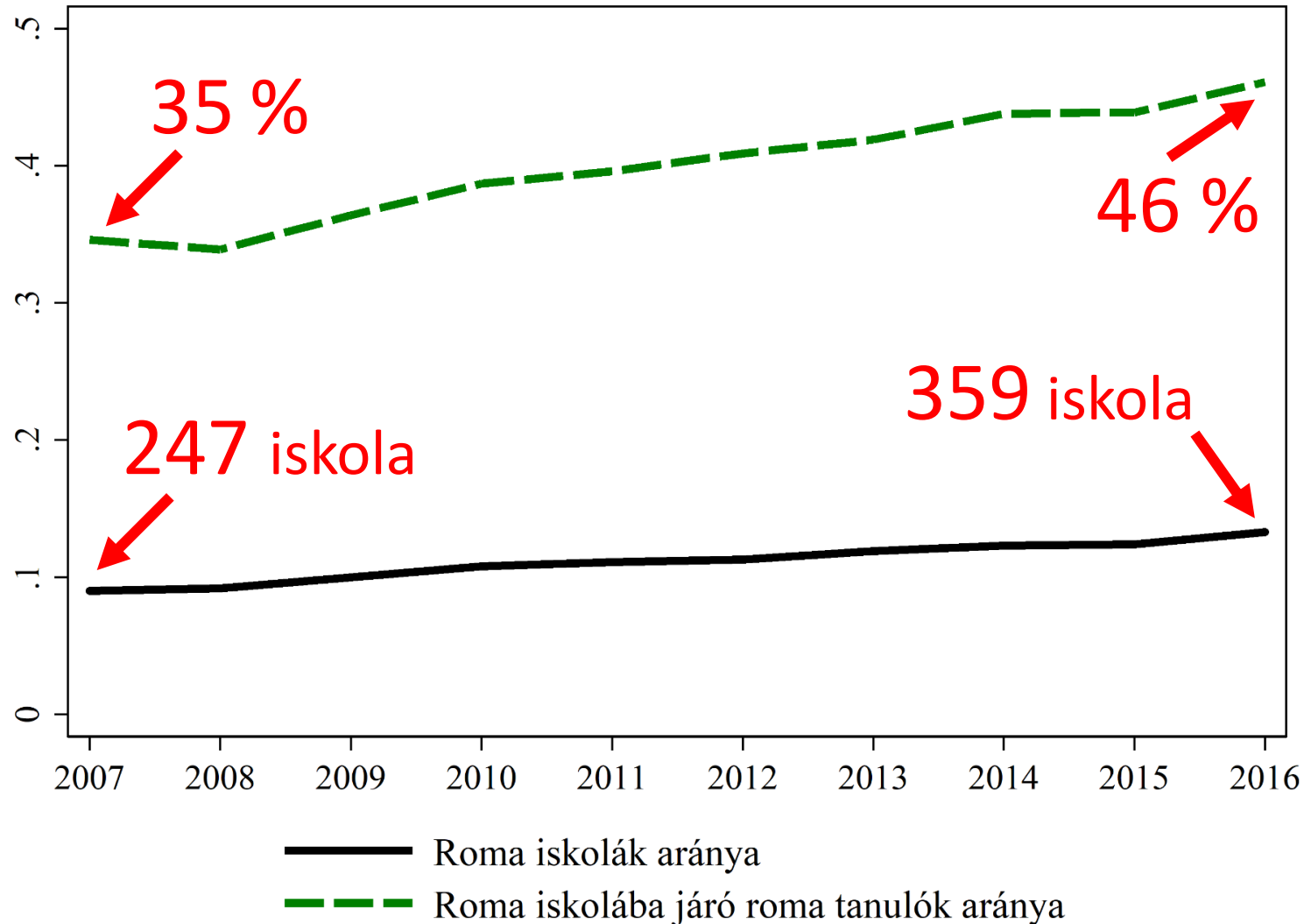
Forrás: Hermann és Varga, TRIP2016, 318 (az 5-8. és a 9-13. évfolyamra járók együttesen)

A diplomás anyák gyerekeinek aránya (%) a 8. évfolyamra járó gyerekek iskoláiban az állami és egyházi iskolákban, 2015

	Általános iskola	6, 8 osztályos gimnázium	Együtt
Állami iskola	22	62	25
Egyházi iskola	26*	61	35*

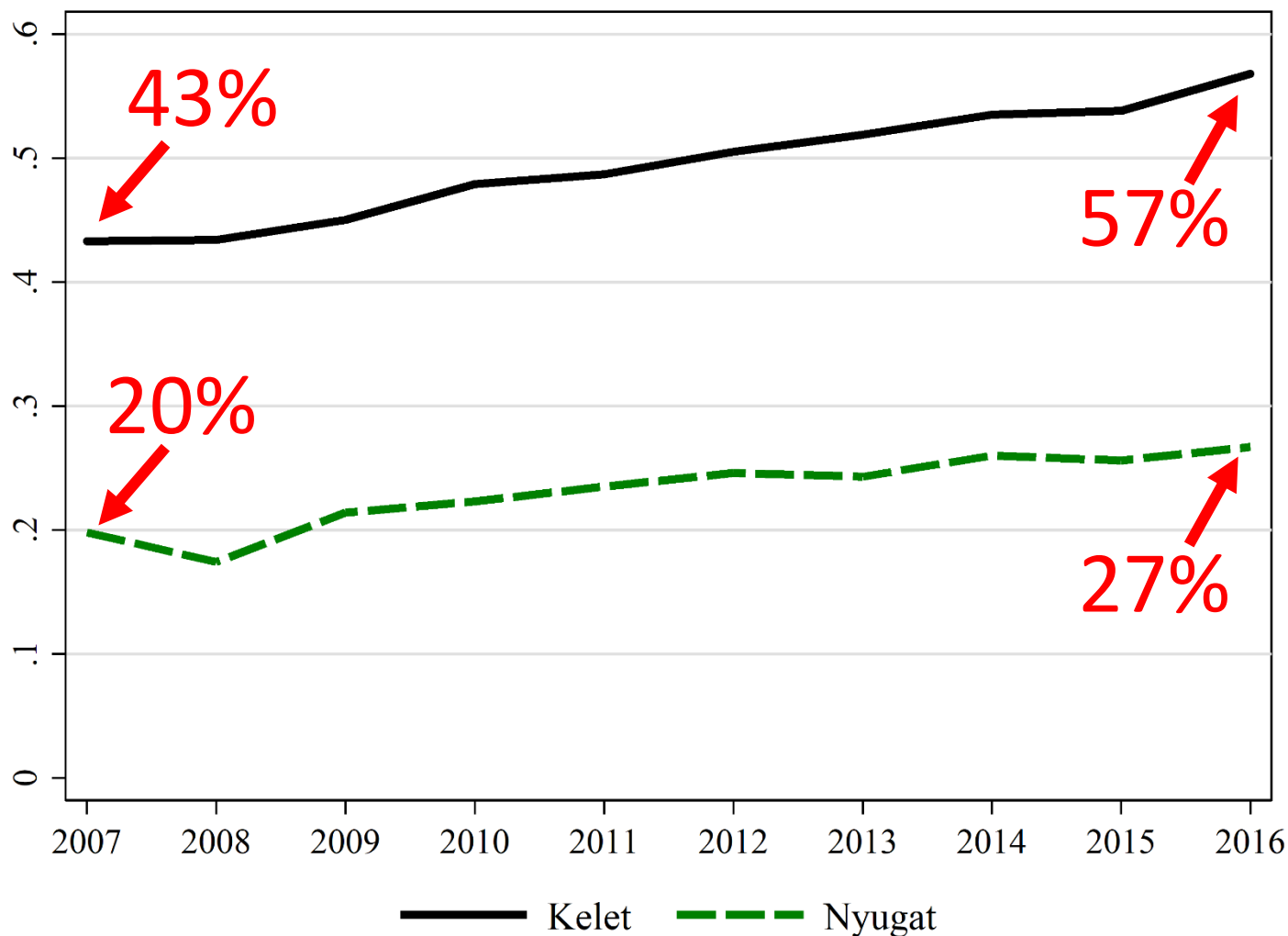
* 1%-os szinten szignif. eltérés az állami iskolák adatától.

A „roma iskolák” aránya az általános iskolákon belül, ill. a „roma iskolákba” járó roma gyerekek részaránya az általános iskolás roma gyerekek körében

„Roma iskola”:
a roma tanulók
részaránya > 50 %

A „roma iskolákba” járó roma gyerekek részaránya az általános iskolás roma gyerekek körében a keleti és a nyugati országrészben

„Roma iskola”:
a roma tanulók
részaránya > 50 %

Illusztráció: nyíradonyi történet: 2 vegyes iskolából 2011-ben 1 egyházi (Szt. Mihály gör.kat. isk) és 1 állami isk. lett. Mára teljessé vált a településen az iskolák közötti szegregáció.*

Mit lehetne tenni?

A közoktatás általános szabályait érintő javaslatok

- **Egységes szabályokat szabni a közoktatás szereplői számára**
  - azonos egy főre jutó költségvetési támogatást minden szereplőnek
  - egyházi és magán iskolák férőhelyeinek egy részére területi ellátási kötelezettséget az összes férőhelyre járó normatív ktgv-i támogatásért cserébe
    - ahol ez megvalósul, állami iskolának is kell területi ellátási kötelezettséggel rendelkeznie
  - egységes jogokat és kötelezettségeket a létszám-, bér- és dologköltség-gazdálkodásban
- **Iskolák közti szegregációt tankerületi felelősséggé tenni**
  - ha a szegregáció a szelektív ingázás következménye, akkor is
  - jogi felhatalmazás és pénzügyi eszközök biztosítása ehhez:
    - iskolaigazgatók felmentése, iskolák átszervezése, beolvasztása, megszüntetése
    - ehhez szükséges pénzügyi keretek biztosítása a tankerületeknek

A közoktatás általános szabályait érintő javaslatok, folyt.

- A szabad iskolaválasztást átlátható és szabályozott rendszerré tenni
  - előre rögzített szabályok, transzparens és minden részletében követhető eljárásrend
  - világos felvételi preferenciasorrendeket. Pl.
    - első: körzeti tanuló
    - második: körzeten kívüli és preferált1 (pl. HHH)
    - harmadik: körzeten kívüli és preferált2 (pl. testvére már ott tanul)
    - .....
    - végül: a maradék szabad helyekre (ha túljelentkezés van): sorsolás
  - A felvételi procedúra minden részletét minden minden iskolának nyilvánosságra kell hoznia
  - Ennek felügyelete és ellenőrzése a tankerületi vezető felelőssége

Esélykiegyenlítő oktatáspolitikai

- Társadalmi hátrányok ellensúlyozása a szabad iskolaválasztásban
  - Pl. hátrányos helyzetű tanulók előnyben részesítése túljelentkezés esetén
- A szabad iskolaválasztás elősegítése a hátrányos helyzetű diákok esetében
  - előzetes felkészítés, információ, mentorálás
  - közlekedési költségtámogatás, kollégiumi díj, tankönyv, informatikai eszköz, ruházkodás támogatása
  - a céliskolák felkészítése a hátrányos helyzetű gyerekek befogadására
- Extra állami támogatások fejében HH tanulók számára férőhelyek biztosítása „elit” oktatási intézményekben
  - Pl. az Új Delhi iskolakísérlet, vagy a jelenleg visszaszoruló Arany János program analógiájára
  - vagy az amerikai charter iskolák analógiájára

Hosszú távon a legjobb szegregációellenes stratégia

- az oktatás minőségének általános javítása
  - Ha egyenletesen jó a minőség minden iskolában, és kicsi a szórás (finn rendszer),
    - az tompítaná jó iskoláért folyó versenyt,
    - kisebb lenne a szelektív mobilitás,
    - kisebb lenne a szegregáció

A vita elé:

gyakori logikai hibák a szegregációról való gondolkodásban

- Abból, hogy a deszegregáció önmagában nem feltétlenül hozza egymáshoz közelebb a diákokat (*szükséges, de nem elégséges* feltétel), **nem következik**, hogy a fizikai kontaktus lehetősége nem kell hozzá: a szükséges feltétel *attól még szükséges feltétel marad*.
- Abból, hogy *lehet* jó iskolát csinálni szegregált körülmények mellett is, **nem következik**, hogy szegregálva *kell* jó iskolát csinálni. Általában úgy nehezebb.
- Abból, hogy *kísérleti* körülmények között az elkülönítő oktatás teljesítményromboló hatásai kikapcsolhatók, **nem következik**, hogy *nem kísérleti* körülmények között (általában is) kikapcsolhatók.